

ЧЛЕН-КОРЕСПОНДЕНТ ПРОФЕСОР ДОРА ИВАНОВА-МИРЧЕВА НА СЕДЕМДЕСЕТ И ПЕТ ГОДИНИ

На 18 януари 1995 г. чл.-кор. проф. Д. Иванова-Мирчева навърши седемдесет и пет години. Тази годишнина я завари жизнена и дейна, каквато я познаваме от години. Макар и пенсионирана, Д. Мирчева не престана да участва активно в научния живот на нашата страна. Всъщност това винаги е било характерно за истинския учен — във време на житейски несгоди не само да продължи, но и да активизира своите научни изследвания. Това се вижда особено добре в трудни условия като сегашните, в които е принудена да съществува цялата българска наука.

Тук аз няма да правя обстоен преглед на живота и научните занимания на Д. Мирчева. Основната причина е, че това вече е направено в подробна биобиблиография, която беше публикувана през 1990 г. (П. Д а н а л о в а, Дора Мирчева. Био-библиография. С предговор и под научното ръководство на доц. Иван Харалампиев, Велико Търново). Не бих могъл обаче да не отбележа няколко от публикациите на Д. Мирчева през последните пет години. Първата от тях е разделът “Възникване на старобългарската писменост и на старобългарския книжовен език” в академичната “Граматика на старобългарския език” (С., 1991). През 1993 г. излезе от печат и книгата ѝ “Йоан Екзарх. Слова”. В тази книга Д. Мирчева публикува в новобългарски превод 9 слова на именития старобългарски книжовник. В послеслов към изданието авторката прави кратка характеристика на писателския почерк на Йоан Екзарх. Важно теоретично и методологическо значение има статията на Д. Мирчева “Българският език като историческо явление”, публикувана в сборник “Проблеми на българския език в Македония”, издание на Македонския научен институт в София (С., 1993, с. 18—32). В тези и в други публикации, които тук не споменавам, Д. Мирчева остава вярна на изследователския си подход: тя работи върху основни въпроси на българската езиковоисторическа наука, не подминава нито един проблем, който засяга пряко или косвено истината за миналото на българския език, защитава позициите си категорично и с богат доказателствен материал. Имам достатъчно основания да смятам, че в близко време Д. Мирчева ще публикува и пръв опит за системно изложение на историята на българския книжовен език до Възраждането, с което ще бъде направена решителна крачка към написване на обща история на българския език.

На 3 септември 1993 г. посетих проф. Мирчева в семейната вила на Мирчеви в Бояна. Бяхме се уговорили да се срещнем по повод на една бъдеща съвместна работа. Не я бях предупредил, че искам и да я интервюирам. За моя радост тя не ми отказа и ние разговаряхме дълго по различни въпроси. Когато по-късно прослушах записа, осъзнах колко малко правим ние, по-младите, за да съхраним опита, мъдростта и поуките на своите учители — големите бъл-

гарски учени. Именно затова реших в юбилейната си бележка по повод 75-годишнината на проф. Д. Иванова-Мирчева да публикувам част от моето интервю с нея. Убеден съм, че отговорите ще бъдат полезни и поучителни за мнозина.

* * *

Вие бяхте в продължение на десет години директорка на Института за български език при БАН. Кои бяха Вашите радости и разочарования от това време?

Много ми е трудно да преценя, защото преживях доста големи огорчения, след като престанах да бъда директор. Това съвпада с промяната в нашия живот, с Десети ноември. Макар че някои се опитаха да отрекат това, аз се стараех да укрепя Института, стараех се да укрепя старите традиции, създадени от акад. Ст. Романски и особено развити от акад. Вл. Георгиев и чл.-кор. Л. Андрейчин. Желанието ми беше именно да укрепя традициите, а не да започвам летоброенето от себе си. Много хора напреднаха и се развиха в това време, дойде хубава жътва за мнозина. Междувременно се издадоха и много хубави неща. Това беше време, когато държавата можеше да си позволи да даде пари за всякакви научни прояви, а това даде голям тласък и на историята на езика, и на цялото езикознание. Това е нещо, което никой не бива да отрича, независимо в чие време е било. Аз съм за сериозна оценка на положителното и отрицателното, защото никъде няма само положително или само отрицателно. Мъчно ми е, че сега не могат да се издадат нещата, които ние бяхме подготвили. Аз бях много години в редакционно-издателския съвет на академията и зная каква голяма езиковедска продукция се готвеше. После я върнаха и нещата се разпиляха по чекмеджета, по шкафове... Вярно е, че държавата ни обедня, тя явно е била бедна, а ние сме живели на юнашка вересия, но така или иначе, не можа да излезе това, което беше узряло и назряло да излиза.

А каква е съдбата на църковнославянския речник на покойния Атанасий Бончев? Помня, че Вие го редактирахте.

Той беше редактиран и издателски, беше готов за набор. Поръчан беше специален шрифт, защото междувременно синодалният шрифт — един много добър шрифт — е бил претопен. Това е един от срамните моменти в нашия културен живот.

Знаете ли къде се намира ръкописът сега?

Не зная. Трябва да е в издателството, защото то има права над него. Много пъти ме обвинявах, че аз съм го забавила, което изобщо не е вярно.

Вие сте родена в Шумен, а дълги години и семейно, и като отношение сте свързана с Македония. Съпруга сте на Петър Мирчев, брат на големия историк

на българския език проф. Кирил Мирчев. Как свързахте Шумен с Македония?

Много лесно. Предполагам затова, защото имах подготовка от собственото си семейство, което много милееше и жалеше за Македония и за което македонският въпрос беше винаги български въпрос. Освен това аз бях посрещната много добре в патриархалното семейство Мирчеви. И отношенията се оказаха същите, и кухнята се оказа същата — не идеализирам нищо.

Вие сте влезли в семейството на един голям историк на българския език. Лесно ли беше покрай него и Вие да намерите пълноценна изява в същата научна област?

Аз влязох в това семейство, след като вече бях работила няколко години в Института за български език, а освен това имах и отдавнашни интереси към историята на езика. Разбира се, подготовката ми беше още много слаба. Самият Мирчев, тогава още доцент, не беше написал своята “Историческа граматика”, аз бях подготвена по Б. Цонев. Макар че работех в друга секция на института и трябваше да довърша работата си в авторския колектив на тритомния “Речник на съвременния български книжовен език”, вече бях започнала да пиша работи по история на езика. Така че, когато станах снаха в семейството, аз вече бях подготвена и по история на езика.

Дълги години Вие воювате на един фронт, който е задължителен за историците на езика — отстояване на истината за единството на българския език в неговия исторически развой, въпросите за старобългарския книжовен език, за съществуването на македонски език. Споделете някои неща по тези въпроси.

За съжаление моята позиция по тези въпроси е много неудобна, създавала ми е много неприятности. Испитах го например на славистичния конгрес в Киев, където бях отишла като директор на института и член-кореспондент. Там бях държана настрана и бях гледана с лошо око. За скопските ми колеги — разбирам, но за българските — не. Много ме боли за това и много съжалявам, че професор Мирчев не е жив, защото неговият авторитет може би щеше да накара някои хора да гледат по друг начин на нещата. Работата е там, че аз не съм убедена, че позицията на някои мои български колеги е искрена. Ако беше така, бих ги уважавала, но за съжаление те просто гледат къде им е по-удобно. Аз не смятам, че съм нещо по-различно от другите, но ми е мъчно, че ние, българите, все оставяме другите да ни кажат какво да правим. Навремето в ЦК (за това не съм говорила) имаше противоречиви тенденции, имаше две борещи се групи. Едната ме поддържаше, а другата ме преследваше жестоко. Имах много неприятности. Три месеца след като бях назначена за директор на института, поискаха да ме махнат — после десет години бях директор. Това бяха една група хора, които се придържаха към съветската позиция. Жалко е, че съществува този социалистически панславизъм, от който още не можем да се

отървем. Добре, че позицията ми на безпартийна ми даваше навремето възможност да казвам на всеки това, което мисля.

Да можете да казвате каквото си мислите — това е наистина хубава позиция.

Казвала съм им го — и в Централния комитет, и лично на Живков. Не се правя на герой, просто смятам, че нямаше по какъв начин да ме накажат. Например веднъж им казах: “Не ни викайте, за да ни обясните какво да правим, а когато искате да правите нещо, ни извикайте да ви кажем какво да правите”. Ако това синтезира моята позиция, приеми я.

Условията за научна работа сега са много трудни. Какво трябва да се прави?

Ами той, народът, е казал: “Залудо работи, залудо не стой”. Никой не трябва да спира да пише, както вижда, както чувства, както смята. Все някой ден ще му дойде времето да се публикува — аз съм оптимист. И на децата си го казвам — ще издържим. От нас, учените, нищо друго не излиза. Ние сме осъдени да се занимаваме с наука, осъдени сме. И най-важното е, че излежаваме присъдата си с удоволствие!

* * *

Не бих могъл да кажа нещо по-хубаво за край на тази юбилейна бележка. Освен може би искрено пожелание към проф. Д. Иванова-Мирчева още дълги години да продължи да излежава присъдата си да бъде учен. Убеден съм, че към това пожелание ще се присъединят всички, които я почитат, уважават и обичат!

Иван Харалампиев